

DAGENS FRÅGOR

Moment 22

Den 9 mars lade Assar Lindbeck fram ekonomikommisionens analys. Dess huvudtes är att den ekonomiska krisen är ett resultat av en långvarig politisk systemkris. Dagen därpå röstade Ny demokrati emot sin egen politik i delpensionsfrågan för att ge regeringen en näsbränna och påminna om sin existens. Och en vredgad statsminister hotade med nyval om det inte blev ordning i riksdagen. En mycket tydlig, om än inte så vacker, bekräftelse på de lindbeckska teserna. Möjligheterna för en minoritetsregering – vars mandat vilar i händerna på några tivolipopulister i riksdagen – att åstadkomma nödvändiga förändringar är milt uttryckt begränsade.

Kommissionens betänkande är ett bra dokument. Med få nyheter är det ändå en hygglig sammanställning av ekonomisk konsensus för dagen. Det visar inte minst vilka landvinningar i den ekonomisk-politiska debatten som gjorts de senaste 15–20 åren. Det som då – på 1970-talet – var kufiska åsikter inom marginaliserade högerkretsar, är idag så gott som konventionell visdom. Kanske inte hos Stig Malm och Gudrun Schyman, men bland påtagligt många partipolitiska företrädare för vilka slutsatserna ändå skulle kunna vara litet svårsmälta. Till och med i socialdemokratins ledande skikt var reaktionerna inledningsvis påfallande hovsamma. Det resulterade dock i snubbor från den aggressiva fackliga falangen, och en ängslig Ingvar Carlsson försökte senare reparera skadan.

En av kommissionens nyckelmeningar lyder: "Flera decenniers misstag och lätt-

sinne inom politik och lönebildning kan inte rättas till på några få år." (sid 195) Så är det. Att vända strömmen ut ur landet av investeringar och jobb kommer att ta tid. Och det kommer framförallt att kräva stor målmedvetenhet och beslutspotens hos den politiska ledningen. Sannolikt i en utsträckning som saknas idag.

Häri ligger kommissionens (liksom regeringens och landets) Moment 22. Kraft att genomföra nödvändiga förändringar kan bara fås om de politiska institutionerna reformeras i grunden. Men det kräver författningsändringar som rimligen kommer att ta flera år. Samtidigt är det bråttom. Arbetet med att minska utgiftsandelen, stabilisera statskulden, åstadkomma robusta socialförsäkringssystem och konkurrensutsätta stora delar av den offentliga sektorn liksom dagens skyddade privata branscher – formidabla uppgifter var och en för sig – måste inledas nu. Annars kommer det att vara för sent om några år.

Det är ett mörkt perspektiv. Kanske är det politiska systemet som det ser ut idag, oförmöget att av egen kraft leverera de systemförändringar som en hygglig framtidsutveckling kräver. Yttre omvandlingstryck kan visserligen snabbt förändra situationen. Det visade inte minst händelserna under hösten. Men det är inte lätt att idag se vari ett sådant tryck skulle bestå, som inte samtidigt orsakar systemkollaps.

Fri radio

Efter nära 70 år med statlig kontroll över radio beslutade riksdagen den 24 februari, att från och med 1 april i år tillåta kommersiella lokala radiosändningar i Sverige. Äntligen tycks den anakronistiska svenska mediapolitiken vara vid vägs ände.

Att vidga yttrandefriheten även till radiomediet är vi sist med i Västeuropa. Desto mer glädjande att den lagstiftning som nu träder i kraft förmodligen är den mest liberala i världen. Den ställer inga som helst skönhetskrav på dem som önskar söka koncession, och den ger inga som helst möjligheter för kläffingriga politiker, eller av dem utsedda koryfärer, att begränsa det fria ordet.

Dock har politikerna begränsat äganderätten i den nya radiolagstiftningen. Tidningar får icke äga lokala radiostationer, de får om än vara delägare om de inte har det dominerande inflytandet.

Den nya radiolagstiftningen måste därför ses som ett steg, om än viktigt, på vägen mot en helt fri radio. Äganderätten måste i framtiden bli helt fri och inte vara försedd med begränsningar.

Lika viktigt är att även statens uppdrag till Sveriges Radio ses över. Det finns inget skäl till att Sveriges Radio ska driva fyra radiokanaler och två TV-kanaler. Sveriges Radio bör omedelbart avlösas, en TV-kanal bör säljas och två radiokanaler bör antingen läggas ned eller säljas.

Fortfarande återstår en hel del innan Sverige har en helt fri radio och TV.

Skott i foten

Nyligen rapporterade media om en utredning från IUI med titeln "Sveriges systemskifte i fara?" Ekonomen Stefan Fölster har granskat ett antal privatiseringar och avregleringar. "Var fjärde kommunal privatisering ett fiasko" rubricerade Aktuellt sitt inlägg. En hårdragen rubrik skulle man kunna tro. Men icke. "Fiasko" är häpnadsväckande nog Fölsters eget ordval.

Stefan Fölster är säkert en seriös ekonom med de bästa av avsikter, och IUI ett välrenommerat institut. Ändå måste man ställa sig frågan varför borgerlighetens och näringslivets företrädare och institutioner har en sådan förkärlek för att ständigt skjuta sig själva i foten? IUI-rapporten finns i skrivande stund inte tillgänglig, enbart massmedia har hittills undfått nåden att läsa aktstycket. Därför får en bedömning av sakinnehållet anstå, liksom en värdering av uttrycket "fiasko". Men det är svårt att se att sådana subjektiva kraftuttryck överhuvudtaget platsar i en analys som gör anspråk på att vara vetenskaplig. Och framförallt får man vara mer än lovligt politiskt naiv för att inte inse vilka möjligheter som svenska mediamonopolister i Aktuellt och Dagens eko kan se i sådana formuleringar.

Privatiseringar och avregleringar kommer att ta tid att genomföra, och vi har hittills bara fått en föraning om vilka krafter som mobiliseras för att bromsa, stoppa och motarbeta processen. Därför vore det bättre om IUI ägnade sig åt att försöka underlätta förändringarna, istället för att förse reaktionens förlängda arm med ammunition.

Staden eller kammarrätten?

Hur mycket skall staten styra och ställa över kommunerna? Hur mycket skall dessa vara låsta av generellt verkande lagar? I vilken utsträckning skall man eftersträva likriktning av landets kommuner?

Dessa frågor är inte nya men aktualiseras ständigt.

Ett exempel handlar om fritidshemmen för mellanstadieelever i Stockholms stad. Där beslöt kommunfullmäktige förra året att lägga ner fritidshemmen för mellanstadiebarnen i sin dåvarande form från och med den 1 januari 1993 och ersätta dem med en enkel, öppen verksamhet i skolans lokaler. Följden blev att några föräldrar anmälde staden för brott mot socialtjänstlagen. Och kammarrätten bestämde att fritidshemmen måste hållas öppna i avvaktan på domstolens utslag.

Det är begripligt att de ansvariga i staden upprörts. De har sökt mildra de ekonomiska effekterna genom att reducera fritidshemmens öppethållande och personalstyrkan. Säkert har det inte skett på grund av någon sorts trots utan för att man funnit det sakligt motiverat i ett läge då det ursprungliga beslutet inte gick att verkställa.

Stockholm har dessutom varit så gott som ensamt i landet om att ha fritidshem för mellanstadiebarn.

När detta skrivs har kammarrätten ännu inte avgjort ärendet. Skulle emellertid utslaget gå Stockholms stad emot, finns det anledning att reagera med skärpa. Då måste socialtjänstlagen ändras. För så här skall det inte vara. Varje kommun skall betros rätten att själv avgöra en sådan frå-

ga som om det behövs fritidshem för mellanstadieelever eller inte. Det skall inte vara någon domstolssak.

Och de socialdemokrater och centerpartister som protesterar mot fortsatt kommunalt skattestopp med hänvisning till det kommunala självstyret har, om kammarrättens utslag går Stockholms stad emot, möjlighet att agera för en omarbetning av lagen. Vi utgår givetvis ifrån att de gör det.

Gyllne morgon

En helt vanlig morgon i radions P 1: Rapporter om nöd och död i Bosnien. Några minuter senare reportage om konsekvenserna av besparingarna på "barnomsorgen" (dvs den dagliga kommunala förvaringen).

Personalen på daghemmen har skurits ned (bildligt) från sex till fem. Det blir förfärligt jobbigt, och barnen kommer i kläm (bildligt) förklarar en förskollärare. Om ett barn säger "titta en nyckelpiga" kan man inte längre stanna och titta. Egentligen har man väl tid förstås, men man vet ju att det inte finns någon på daghemmet som lagar choklad tills man kommer hem och då blir det så stressigt...

Någon halvtimme senare har man chansen att höra den statsanstälde kandidaten tillika privatkonsult med halvdagsarvoden som en förskollärares månadslön tala upprört om Mammon-dyrkan och i Guds namn fördöma Lindbeck-

kommissionens förakt för de svaga och för demokratin.

Men vädret blir visst bra. Det kanske beror på att SMHI nu bekämpar arbetslösheten genom att använda två man för att presentera rapporten.

Olycksplats Sverige

Vi känner igen fenomenet. Människor som är med om olyckor och katastrofer reagerar ibland till synes mycket ologiskt. Deras beteende är uttryck för olika slags försvarsmekanismer. Dels finns det de som blir helt blockerade och försöker låtsas som ingenting hänt. Svårt skadade och chockade människor får t ex för sig att de måste hem och laga middag eller gå ut med hunden. Dels finns det de som drabbas av panik och som bara springer runt på olycksplatsen, vrålade "gör något, gör något".

Beteenden av det här slaget kan vara mycket problematiska för dem som samtidigt ska försöka hjälpa till, ta hand om dem som råkat illa ut och bringa ordning i det kaos som en olycka alltid är.

Den svenska ekonomin påminner i dag i hög grad om platsen för en svår trafikolycka. Förarna – socialdemokraterna – har kolliderat med verkligheten och orsakat stora skador. Sverige håller bokstavligen på att förblöda. Men paniken över vad som hänt har blockerat socialdemokraterna och nu springer de omkring och ropar "gör något, gör något!". Media däremot försöker låtsas som ingenting och ägnar sig i stället åt "Lokets" kärleksaffärer och Bert Karlssons cirkuskonster.

I detta kaos försöker nu räddningstrupullen med brandkapten Bildt i spetsen bringa någon ordning. Inte är det lätt. Och kanske hade det varit klokt att före utryckningen något bättre orientera sig om olycksförlopp och skadeomfattning. Men likväl är det en insats väl värd respekt, givet omgivningens bristande insikt om katastrofens allvar.